

УДК 347.78

Анатолій **Войнаровський**

кандидат історичних наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних
наук Львівської національної
академії мистецтв

Деякі питання порушення права інтелектуальної власності та недобросовісної конкуренції в цій сфері

© Войнаровський А., 2017

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1170543>

Анотація. У статті проаналізовано роль інтелектуальних інвестицій у розвитку держави. Означено об'єкти інтелектуальної власності, які є високовартісними й високоліквідними. Розглядається питання порушень права інтелектуальної власності у гуманітарній, науково-технічній сферах, у сфері нетрадиційних об'єктів інтелектуальної творчої діяльності людини. Розгляд факторів правопорушень у галузі авторського права й суміжних прав може бути здійснений на основі статті 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Визначено, що інтелектуальні цінності, які є результатом інтелектуальної творчої діяльності людини в гуманітарній, науково-технічній та інших сферах суспільного життя, мають велику нематеріальну й майнову цінність, як і будь-які предмети власності, що служать їхнім творцям засобом задоволення потреб у побутовому житті та іміджевому сенсі. Це твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, нетрадиційні об'єкти, а також засоби захисту від недобросовісної конкуренції тощо.

Ключові слова: інтелектуальна власність, цінності, інтелектуальна творча діяльність, твори мистецтва.

Інноваційний розвиток держав світу, у т.ч. України, ґрунтується на двох основних «китах»– інвестиціях та інтелектуальній власності. Під інвестиціями розуміються «...грошові,

матеріальні, інтелектуальні цінності, які вкладаються в об'єкт підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку від цієї діяльності... або досягнення соціальної вигоди... Інтелектуальні інвестиції – це вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що випливають з права промислової власності, авторського права і суміжних прав» [1, с.245].

Що стосується інтелектуальної власності, то вона має вирішальний характер і є особливим видом власності. Вона позначає «...сукупність виключних прав як особистого, так і майнового характеру на результати інтелектуальної творчої діяльності, а також прирівняних до них за правовим режимом засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту» [1, с.254].

Із цих визначень випливає, що інтелектуальна власність це право на інтелектуальні цінності, якими є результати інтелектуальної творчої діяльності людини в гуманітарній, науково-технічній та інших сферах суспільного життя. А це твори науки, літератури, мистецтва, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, нетрадиційні об'єкти, а також засоби захисту від недобросовісної конкуренції тощо. Усі ці об'єкти мають велику нематеріальну й майнову цінність, як і будь-які предмети власності, що служать їхнім творцям засобом задоволення потреб у побутовому житті та іміджевому сенсі.

Загальновідомо, що, на жаль, світовою практикою стало неправомірне посягання фізичних і юридичних осіб на права інших власників майна, у т.ч., на права власників об'єктів інтелектуальної власності. Міжнародна нормативно-правова база з охорони й захисту інтелектуальної власності формувалась протягом XIX–XX ст. і має своє продовження у XXI ст. Вітчизняна система права в цій галузі сформувалася з початком Незалежності України і триває на сучасному етапі. Загалом, слід сказати, що обидві системи є досить ефективними з точки зору їхніх потенційних можливостей. Однак існують проблеми і в нас у країні, і у світі, з практичним втіленням правових норм у життя.

Оскільки об'єкти інтелектуальної власності є високовартісними й високоліквідними, завжди виникає велика спокуса неправомірно посягати на ці об'єкти з метою їх використання і отримання нелегального прибутку. Порушення права

інтелектуальної власності відбуваються в гуманітарній, науково-технічній сферах і у сфері нетрадиційних об'єктів інтелектуальної творчої діяльності людини. Розгляд факторів правопорушень у галузі авторського права й суміжних прав може бути здійснений на основі статті 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [2, с. 53].

Загальною тезою щодо порушення авторського права й суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є вчинення будь-яких дій, що порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, та обмежень майнових прав. Конкретизуючи цю тезу, Закон вводить у юридичний обіг категорію «плагіат» – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором твору. Існують різні види плагіату. Порушник права може «присвоїти» чужий твір, позначивши його своїм іменем як іменем автора, може для свого твору дібрати ім'я відомого автора з метою підвищення його мистецької вагомості і, відповідно, його ринкової вартості.

Найбільш витонченою формою плагіату є рерайт – «...переробка існуючого тексту своїми словами з метою досягнення його оригінальності. Зазвичай, слова в тексті змінюють на схожі за значенням і контекстом за допомогою використання синонімів, зміни структури речень чи зміни різних зворотів» [1, 531]. Ще одним фактором порушення авторського права і (або) суміжних прав є піратство – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України та розповсюдження контрафактних примірників творів (у т.ч. комп'ютерних програм, баз даних), фонограм, відеогам і програм організації мовлення [2, с. 53]. Контрафактні примірники твору – це примірники твору, виготовлені з порушеннями авторського права і (або) суміжного права.

До порушень авторського права і суміжних прав належить вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав; будь-які дії для відомого обходу технічного захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема, виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу; підроблення, зміна чи вилучення інфор-

мації, зокрема, в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління.

Ще одним правопорушенням у цій галузі є розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена або змінена інформація про управління правами, зокрема, в електронній формі.

Порушення права інтелектуальної власності відбуваються і в науково-технічній сфері. Згідно із законодавством об'єктами правової охорони в науково-технічній сфері є результати інтелектуальної науково-технічної творчої діяльності людини. До таких належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Ці об'єкти, втілені в матеріальну форму й винесені в цивільний оборот, стають інноваційним високоліквідним твором і надзвичайно вартісним товаром.

Питання правового регулювання правовідносин у науково-технічній сфері у нашій країні забезпечується Законами України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [2], «Про охорону прав на промислові зразки» [4].

Об'єктом винаходу (корисної моделі), якому надається правова охорона, може бути: продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин, рослини і тварини тощо); процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу [4, с. 191].

Умовами надання правової охорони винаходу (корисній моделі) є узгодженість з громадським порядком, принципами гуманності й моралі та відповідність вимогам патентоздатності. Такими вимогами до винаходу є його новизна, винахідницький рівень, промислова придатність. Охоронним документом винаходів і корисних моделей є технічно-юридичний документ – патент, чинність якого для винаходів – 20 років, корисних моделей – 10 років. Є дещо менші вимоги патентоздатності до корисної моделі – це лише новизна й промислова придатність. Тобто немає вимоги винахідницького рівня. Зазвичай корисна модель у своїй основі має винахід (свого чи чужого авторства), удосконалений з метою іншого застосування чи підвищення його корисності.

Патентоспроможність винаходу й корисної моделі визначається патентною установою в процесі трьох експертиз. Перша – попередня, винахід розглядається на предмет наявності в ньому відомостей, що можуть бути зараховані до державної таємниці. Друга – формальна, коли встановлюється відповідність заявлених для патентування документів формальним вимогам закону. Третя – кваліфікаційна експертиза, змістом якої є перевірка відповідності заявленого винаходу умовам патентоздатності. У процесі проведення кваліфікаційної експертизи перевіряється чи заявлений винахід є новим, тобто, він не повинен бути частиною рівня техніки.

Винахідницький рівень заявленого винаходу визнається таким, якщо для фахівця він не є очевидним, тобто, якщо не впливає з рівня техніки. Винахід (корисна модель) є промислово придатним, якщо його можна використати в промисловості або в іншій сфері діяльності.

Ще одним результатом інтелектуальної науково-технічної творчості є промисловий зразок – твори досягнення у галузі художнього конструювання, котре відповідає умовам патентоспроможності. Охоронний документ патент, чинність якого 10 років з можливістю продовження не більше, як на 5 років. Регулювання правовідносин, пов'язаних з промисловим зразком, здійснює Цивільний кодекс України та Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» [4]. Промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, тобто якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальновідомою у світі до дати подання заявки до патентної установи. Патентоспроможність промислового зразка перевіряється у процесі експертизи, яка визначає, чи належить об'єкт, що заявляється, до об'єктів, факторами яких є форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу та призначені для задоволення естетичних і ергономічних потреб.

Крім цих матеріалізованих об'єктів інтелектуальної науково-творчої діяльності законодавством передбачені об'єкти, що не є матеріальними, але безпосередньо пов'язаними з винаходами, корисними моделями та промисловими зразками. Це своєрідні обслуговуючі засоби, котрі сприяють реалізації в цивільному обороті об'єктів патентного права, що стали то-

варами. До них зараховують засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. Засобом індивідуалізації виробника товарів і надавача послуг як учасника цивільного обороту (ринкових, економічних відносин) є комерційне (фірмове) найменування, яке дає можливість вирізнити одну особу (виробника, надавача послуг) з-поміж інших та не вводити в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Комерційне найменування набуває права інтелектуальної власності з моменту першого використання цього найменування.

Для індивідуалізації товарів і послуг використовується торговельна марка – будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Це можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів, музичні елементи. Правовим охоронним документом є свідоцтво, видане відповідно до встановленої законом процедури патентною установою.

Специфічним видом торговельної марки є географічне зазначення місця походження товару. Правова охорона географічного зазначення визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його (її) походження, зафіксованими державною реєстрацією права інтелектуальної власності на географічне зазначення. Правовим охоронним документом географічного зазначення є свідоцтво патентної установи, чинне від дати державної реєстрації. Правдивість географічного зазначення повинна бути підтверджена офіційним визнанням державного органу місця походження товару (послуги) про наявність природних умов цього місця як фактору, що чинить визначальний вплив на формування особливих (унікальних) якостей товару (послуги).

Такі визначення об'єктів промислової власності покликані дати більш глибоке розуміння факторів порушень у цій галузі.

Неправомірне використання об'єктів промислової власності підпадає під дію Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5]. Недобросовісною конкуренцією, відповідно до закону, є будь-які дії, що суперечать правилам, торговим та іншим звичаям у підприємницькій діяльності.

Як зазначалось, об'єкти авторського права й суміжного

права промислової власності введені в цивільний обіг, набувають якостей товару. Відповідно, такий товар має комерційне (фірмове) найменування, торговельну марку або географічне зазначення, власниками яких є господарюючі суб'єкти (підприємці). Недобросовісною конкуренцією (з порушенням права інтелектуальної власності) є неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки. «Неправомірне використання без дозволу на те уповноваженої особи чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, інших позначень, а також рекламних матеріалів, упаковки товарів, назв літературних, художніх творів, що може призвести до змішування з діяльністю іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), який має право на їх використання», зазначається у законі [5, с. 176].

До неправомірного використання ділової репутації господарюючого суб'єкта (підприємця) закон зараховує неправомірне використання товару іншого виробника під своїм позначенням товару шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи; копіювання зовнішнього вигляду виробу іншого господарюючого суб'єкта підприємця; порівняльна реклама.

Щодо об'єктів патентного права законодавство не дає вичерпного чіткого переліку правопорушень. Йдеться лише про порушення майнових прав власника патенту. Таким вважається будь-яке посягання на права власника патенту, який має право вимагати припинення порушення, відшкодування заподіяних збитків і відновлення порушених прав.

Масштабним порушенням права інтелектуальної власності та конкурентної боротьби в науково-технічній сфері є промислове шпигунство, під яким розуміються таємничі, зазвичай, незаконні види діяльності. Воно завдає великої шкоди і суб'єктам підприємництва, і державам загалом.

«Основним видом порушення права інтелектуальної власності є незаконне використання об'єктів промислової власності, що має назву «контрафакція», а відповідні дії називаються контрафактними», зазначають правники В.Буденський та І.Коваль [6, с. 56]. У законодавстві про інтелектуальну власність немає дефініції категорії «контрафакція». Натомість вживається категорія «контрафактні товари». І далі, як зазначають названі автори, порушенням прав промислової власності потрібно визна-

вати дії, що порушують майнові і (або) особисті немайнові права суб'єктів промислової власності. Найпоширенішим порушенням майнових прав є контрафакція – дії, пов'язані з введенням об'єктів промислової власності в господарський (комерційний) обіг без згоди уповноваженої особи, а також з невизнання прав.

У сфері нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності відслідковуються більшою мірою посягання на комерційну таємницю. Комерційна таємниця (секрети виробництва, ноу-хау) – це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якої вони належать, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Такою можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого характеру, секрети виробництва, ноу-хау, за винятком тих, які, відповідно до закону, не можуть бути зараховані до комерційної таємниці. Узагальнюючи, можна підсумувати, що об'єктом комерційної таємниці може бути будь-який об'єкт інтелектуальної власності або об'єкт, що не охороняється нормами інтелектуальної власності, але за своєю сутністю є результатом інтелектуальної творчої діяльності людини (ідеї, технології, інжиніринг тощо), який має комерційну цінність і затребуваність у тій чи іншій сфері суспільного життя, а також реалізується в цивільному обороті у формі таємного об'єкта із загальною рекламною інформацією про нього.

Природно, що суб'єкт комерційної таємниці не зацікавлений надавати цьому об'єкту охорони нормами інтелектуальної власності, оскільки в такому випадку йому належало б зробити цю інформацію загальнодоступною суспільству і, в такому разі, виникли би підвищені загрози неправомірного посягання на цей об'єкт. Отже, комерційна таємниця, секрети виробництва, ноу-хау мають свою сутність за умови дотримання фізичної таємності цих об'єктів.

Законодавче регулювання охорони комерційної таємниці здійснюється Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Законом України «Про обмеження монополіза-

му та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», Законом України «Про Антимонопольний комітет України», Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», іншими актами законодавства, виданими на підставі законів чи постанов Верховної Ради України [6, с. 176].

Зокрема, розділ II Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» «Направомірне використання ділової репутації господарюючого суб'єкта (підприємця)» присвячено неправомірному використанню чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки, неправомірному використанню товару іншого виробника, копіюванню зовнішнього вигляду виробу, порівняльній рекламі, що опосередковано має стосунок до комерційної таємниці. Розділ IV цього закону спрямований на упередження неправомірного збирання комерційної таємниці, розголошення комерційної таємниці, схилення до розголошення комерційної таємниці, неправомірного використання комерційної таємниці [6, с. 178-179].

Правопорушення в галузі інтелектуальної власності на тлі глобалізації всіх сфер суспільного життя у світі є відображенням гострої конкурентної боротьби за ринки збуту продукції, інвестицій, інноваційні продукти тощо. Завдання державних органів, громадянського суспільства – забезпечити надійний захист від неправомірних порушень права інтелектуальної власності та недобросовісної конкуренції.

1. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П.П. Крайнева.– К. : Старт-98, 2012.– 660 с
2. Закон України «Про авторське та суміжні права» // Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база.– К. : КНТ, 2003.
3. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» // Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база.– К. : КНТ, 2003.
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» // Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база.– К. : КНТ, 2003.– С. 188– 214.
5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» // Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база.– К. : КНТ, 2003.– С. 175– 182.
6. Буденський В., Коваль І. Питання захисту прав на об'єк-

ти промислової власності // Інтелектуальна власність.- 2007.- №9.- С. 55- 59.

ANNOTATION

Voinarovskiy Anatolii. Some issues of violation of intellectual property rights and unfair competition. The role of intellectual investments in the development of the country is analyzed. Expensive and highly liquid objects of intellectual property are noted. The issue of violations of intellectual property rights in the humanitarian, scientific and technical spheres, in the field of non-traditional objects of intellectual creative activity of a person is considered. The offense factors in the field of copyright and related rights are analyzed on the basis of Article 50 of the Ukrainian Law «About Copyright and Related Rights». It is determined that intellectual values, which are the result of intellectual creative activity of a person in the humanitarian, scientific and technical and other spheres of public life, have a great intangible and property value, like any other properties, serve to their creators as a means of satisfying the needs in everyday life and image sense. These are works of science, literature, art, inventions, useful models, industrial designs, means of individualization of participants in civil circulation, non-traditional objects, as well as means of protection against unfair competition, etc.

Keywords: intellectual property, values, intellectual creative activity, artworks.

АННОТАЦИЯ

Войнаровский Анатолий. Некоторые вопросы нарушения права интеллектуальной собственности и недобросовестной конкуренции в данной сфере. В статье проанализирована роль интеллектуальных инвестиций в развитии государства. Отмечены объекты интеллектуальной собственности, которые являются дорогостоящими и высоколиквидными. Рассматривается вопрос нарушений прав интеллектуальной собственности в гуманитарной, научно-технической сферах, в области нетрадиционных объектов интеллектуальной творческой деятельности человека. Рассмотрение факторов правонарушений в области авторского права и смежных прав может быть осуществлено на основании статьи 50 Закона Украины «Об авторском праве и смежных правах». Определено, что интеллектуальные ценности, которые являются результатом интеллектуальной творческой деятельности человека в гуманитарной, научно-технической и дру-

гих сферах общественной жизни, имеют большую нематериальную и имущественную ценность, как и любые предметы собственности, служат их создателям средством удовлетворения потребностей в бытовой жизни и имиджевом смысле. Это произведения науки, литературы, искусства, изобретения, полезные модели, промышленные образцы, средства индивидуализации участников гражданского оборота, нетрадиционные объекты, а также средства защиты от недобросовестной конкуренции и т. п..

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, ценности, интеллектуальная творческая деятельность, произведения искусства.